

Черниш С.С.,
к.е.н., доцент,
завідувач кафедри аудиту і аналізу
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу, ТНЕУ

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Рівень розвитку економіки на сьогоднішній момент вимагає від господарюючих суб'єктів, які господарюють, дотримання певних правил для успішного функціонування в ринковому середовищі. За умов істотного розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості, пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади економічної діагностики стану підприємства викладені в працях вітчизняних і закордонних вчених. Зокрема, вивченню актуальності та розкриттю сутності досліджуваного явища приділили увагу Загорна Т.О., Костенко Т.Д., Підгорна Є.О., Рижиков В.С., Панков В.А., Герасимов А.А., Ровенська ВВ., Гетьман О.О., Шаповал В.М., Баранов В.В., Бердникова Т.Б., Глазов М.М., Дмитрієва О.Г., Коласс Б. та ін.

Проблемам діагностики фінансового стану підприємства присвячені праці таких вчених, як О.А.Сметанюк, Н.С.Назаренко, Н.М.Ветрова, Ю.С.Копчак [2-3, 9]. Методичні підходи, принципи та методи діагностики розглядаються у працях С.В.Приймак, О.В.Раєвнєвої, С.О.Степуриної і О.Є.Найденко [5, 7-8] та ін.

Проте, в сучасних умовах проблеми діагностики фінансового стану підприємств все ще залишаються актуальними і саме тому потребують наукового та систематизованого підходу до їх вивчення.

Постановка завдання. Метою дослідження є поглиблення методико-теоретичних засад діагностики фінансового стану підприємства.

Для досягнення поставленої мети було:

- проведено критичний огляд наукової літератури та розкрито систему показників економічної діагностики;
- розглянуто класифікацію видів діагностики фінансового стану підприємства;
- доповнено та розширено існуючі методи, принципи діагностики фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий стан підприємства – це така різнобічна характеристика якості виробничої і фінансової діяльності підприємства, як визначає рух, склад та ефективне використання фінансових ресурсів, реалізацію фінансових відносин за допомогою системи показників як на фіксований момент часу, так і в динаміці.

Оцінку фінансового стану підприємства можна об'єктивно здійснити тільки за допомогою комплексу показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства. Саме за допомогою діагностики можна детально оцінити та спрогнозувати фінансовий стан підприємства.

Слово «діагностика» походить від слова «діагноз», у перекладі з грецької означає «розпізнавання, визначення».

Аналіз літературних джерел з проблеми дозволяє зробити висновок про те, що існує безліч різних підходів до визначення сутності діагностики.

Незважаючи на істотну багатоваріантність змісту терміну «діагностика», більшість авторів трактують її як розпізнавання стану об'єкта, що досліджується, як у ретроспективному, так і перспективному періодах.

Можна узагальнити трактування терміну різними авторами наступним чином: діагностика – це здатність розпізнавати стан та встановлювати діагноз обраного об'єкта за певними параметрам у будь-якому часі (минулий, теперішній, майбутній).

Щодо діагностики фінансового стану, то можна відзначити наступне.

О.А.Сметанюк пропонує наступне визначення поняття діагностики фінансового стану підприємства: «Під діагностикою фінансового стану підприємства розуміється ідентифікація стану об'єкта через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, направлених на виявлення домінантних факторів такого стану, симптомів та причин виникнення проблеми або можливих ускладнень, оцінку можливостей підприємства реалізувати стратегічні і тактичні цілі, підготовку необхідної інформаційної бази для прийняття рішення» [9]. Відзначимо, що приведене визначення є досить повним і змістовним.

С.В.Приймак пропонує таке поняття як «фінансова діагностика» – синонім до поняття «діагностика фінансового стану» [7]. Отже, «фінансова діагностика – це процес ідентифікації якості фінансового стану підприємства та визначення чинників, які впливають на його фінансові параметри» [7]. Оскільки діагностика

ідентифікує якість фінансового стану, але вона не тільки визначає чинники, які впливають на фінансові параметри підприємства, а і виявляє причини, що зумовили зміну тих чи інших параметрів, то можемо зазначити, що вказане визначення неповністю розкриває сутність поняття.

Основним завданням діагностики фінансового стану є проведення комплексного аналізу, що забезпечить задоволення потреб як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів.

Т.Г. Бень розглядає діагностику як оцінку фінансового стану підприємства за допомогою поглибленого та експрес-аналізу, які виявляють проблемні зони підприємства і причини їх виникнення [1].

На нашу думку, діагностика фінансового стану – це насамперед процес оцінки стану об'єкта, його ліквідності та платоспроможності за допомогою методів експрес-аналізу і поглибленого аналізу, що дасть змогу виявити проблеми фінансового стану підприємства, причини їх виникнення та визначити методи покращення ситуації.

Основною цільовою установкою діагностики фінансового стану є його оцінка і виявлення резервів стабілізації, поліпшення і зростання. Засобом реалізації даної установки є організація раціональної фінансово-економічної політики.

Діагностика – це повна система, яка включає методологічні основи економічного аналізу, господарського обліку, різноманітні концепції, підходи та механізми встановлення слабких сторін підприємства.

Процес здійснення діагностики фінансового стану передбачає використання різних методів, прийомів, концепцій, але основою цього процесу є фінансово-економічний аналіз.

Інструментом оціночної діагностики виступають ряд спеціальних показників. В країнах з розвинутою ринковою економікою розроблені показники, які служать орієнтиром для діагностики фінансового стану підприємства загалом.

До них належать:

- коефіцієнт власності/незалежності (не нижчий 0,7);
- коефіцієнт позичкових коштів (не нижчий 0,3);
- співвідношення позичкових і власних коштів (не вище 1,0);
- коефіцієнт абсолютної ліквідності (не нижчий 0,2-0,25);
- проміжний коефіцієнт покриття (не нижчий 0,7-0,8);
- загальний коефіцієнт покриття (не нижчий 1,0).

Розгляд цих показників дає уявлення для аналітиків виробничо-комерційних підприємств про загальний рівень фінансового стану.

Вдосконалені методи, що приводяться в літературі, і способи оцінки фінансового стану підприємства значною мірою є складними для практичного застосування на підприємствах, особливо великих виробничих одиницях [10]. Крім того, немає чіткого вимірника деяких показників для підприємств. Це пов'язано переважно з відмінностями видів діяльності, характеристиками ринків та іншими параметрами існування і діяльності підприємства.

Порядок проведення діагностики фінансового стану підприємства є наступний:

- визначення мети та предмету діагностики;
- вибір якісних та кількісних показників для діагностування, критеріїв їх оцінки;
- формування інформаційної бази дослідження;
- проведення аналітичних, техніко-економічних та математичних розрахунків, факторного аналізу;
- виявлення стану досліджуваного процесу (об'єкта) та симптомів кризових явищ, загальних тенденцій фінансово-економічного розвитку об'єкта;
- узагальнення результатів діагностування фінансового стану підприємства, підготовка антикризової програми;
- розроблення прогнозу розвитку об'єкта і послідовності управлінських рішень для його реалізації.

Зазначимо, що проведення діагностики повинно базуватися на загальноприйнятих принципах, найважливішими з яких вважаються:

- *своєчасність* – діагностику необхідно проводити до створення кризової ситуації, появи перших ознак банкрутства, враховувати динамічність діяльності підприємства;
- *комплексність* – окремі явища і процеси доцільно досліджувати в комплексі з усіма іншими взаємопов'язаними явищами, чинниками, цілями;
- *науковість* – діагностика проводиться на основі науково-обґрунтованих принципів, понять, категорій, закономірностей, застосуванні методології та методів дослідження;
- *автентичність* – процес діагностування базується на первинній, достовірній інформації;
- *точність* – відповідність реальним фактам, цілям і вимогам, які ставляться до процесу діагностування;
- *об'єктивність* – діагностика має здійснюватися за розробленою програмою дослідження, за чітко визначеними базовими параметрами з мінімальним впливом фактора суб'єктивізму; у процесі

діагностики необхідно використовувати тільки реальні факти, методи та заходи, щоб знизити рівень неточних оцінок;

- *ефективність* – здійснюючи діагностику підприємства, потрібно постійно порівнювати позитивні і негативні наслідки її проведення і витрати, які пов'язані з цим процесом.

Діагностику фінансового стану підприємства рекомендується проводити у двох виглядах:

- експрес-діагностика фінансового стану підприємства;
- поглиблена діагностика фінансового стану підприємства.

Ці види діагностики забезпечують комплексний аналіз фінансового стану підприємства.

Експрес-діагностика встановлює наступні цілі:

1. За «слабкими сигналами», що надходять до підприємства, здійснюється попередня термінова кількісна і якісна оцінка циклу кругообігу капіталу на підприємстві як на визначений момент часу (статична), так і за визначений проміжок часу (динамічна).

2. Здійснюється оцінка напрямку зміни фінансової хвороби підприємства.

3. Остаточного узагальнюються результати оцінки фінансового стану й стійкості функціонування (фінансового «здоров'я») підприємства.

Поглиблена діагностика досягаються наступні цілі:

1. Кількісно в статистиці і в динаміці оцінюється розмір порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві.

2. Виявляються причини порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві, динаміка зміни їх впливу на перебіг фінансової «хвороби» підприємства.

Слід також зазначити, що значний практичний досвід оцінки фінансового стану підприємства і складання на його основі прогнозу щодо перспектив його змін нагромаджений у розвинутих країнах. Зокрема, у Великобританії Комітетом з узагальнення практики аудиту розроблено посібники, які містять перелік критичних показників для оцінки можливого банкрутства підприємства. Ці показники виділено у дві групи.

До першої групи належать такі несприятливі критерії й показники, внаслідок яких виникає загроза появи у недалекому майбутньому значних фінансових труднощів. До них належать:

- неправильна реінвестиційна політика;
- несприятливі зміни у портфелі замовлень, потенційні витрати довготермінових контрактів;
- низькі значення коефіцієнтів ліквідності;
- наявність наднормативних виробничих запасів і залежалих товарів тощо.

До другої групи належать такі несприятливі критерії й показники, на підставі яких поточний фінансовий стан розглядається як критичний. Поряд з тим, вони свідчать, що за певних умов або ж внаслідок ігнорування чи несвоєчасного втілення необхідних заходів, ситуація може різко погіршитись.

До них належать:

- надмірна залежність підприємства від будь-якого одного конкретного проекту;
- неефективні довготермінові угоди;
- звільнення ключових співробітників апарату управління;
- політичний ризик;
- втрата ключових контрагентів.

Зазначимо, що наведені критерії і показники певною мірою умовні, не всі мають кількісні вирази.

Однак розгляд їх у комплексі з урахуванням можливих позитивних й негативних тенденцій їх розвитку може створити необхідну базу для складання фінансовим менеджером прогнозу щодо змін фінансового стану підприємства загалом.

Висновки з даного дослідження. Діагностика фінансового стану підприємства покликана забезпечувати комплексне виявлення, аналіз, ліквідування та прогнозування проблем підприємств з метою забезпечення прийняття випереджуючих управлінських рішень, спрямованих на досягнення стратегічних та тактичних цілей. Саме знання теоретичних засад діагностики (тобто знання принципів, методів, функцій та видів діагностики) дозволяє точно поставити діагноз та виявити причини будь-яких негативних або позитивних показників та тенденцій. А вміння діагностування фінансового стану дозволяє підприємству підтримувати стійкий його розвиток.

Подальшого розвитку заслуговує формування системи діагностики фінансового стану підприємства як практичної частини, яку необхідно впроваджувати на кожному підприємстві для систематизації та ефективності процесу діагностики.

Література

1. Бень Т.Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємств / Т.Г. Бень, С.Б. Довбня // Фінанси України. – 2002, № 6. – С. 53-61.
2. Ветрова Н.М. Экономическая диагностика: проблемные аспекты / Ветрова Н.М. // Экономика и управление. – 2004. – № 4-5. – С. 6-8.
3. Копчак Ю.С. Проблеми діагностики фінансового стану і стійкості функціонування підприємства / Копчак Ю.С. // Вісник СумДУ. – 2004. – № 9 (68). – С. 23-34.

4. Назаренко Н.С. Економічне обґрунтування управлінських рішень в малому та середньому бізнесі засобом фінансової діагностики / Назаренко Н.С. // ДонДУУ. – 2006. – №1 (35). – С.197-203.
5. Найденко О.Є. Методика діагностики стану внутрішнього середовища підприємства / Найденко О.Є. // Вісник Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В.Даля. – 2005. – №2 (84). – С.162-170.
6. Павловська О.В. Удосконалення методів аналізу фінансового стану підприємства / Павловська О.В. // Фінанси України. – 2001, № 11. – С. 54-62.
7. Приймак С.В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу : Автореф. дис.... канд. екон. наук / 08.00.08. / С.В. Приймак. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 20 с.
8. Раєвнєва О.В. Моделювання фінансової діагностики стану підприємства / Раєвнєва О.В., Степурина С.О. // Економіка і регіон. – 2005. – №3 (6). – С. 74-80.
9. Сметанюк О.А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління: Автореф. дис.... канд. екон. наук / 08.06.01. / О.А. Сметанюк – Хмельницький : Хмельницьк. нац. ун-т, 2006. – 20 с.
10. Швиданенко Г.О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія / Г.О. Швиданенко, О.І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2002. – 290 с.